

Nguồn gốc Việt Nam của tên 12 con giáp - Sửu-tlu-trâu (phần 11A)

(Bài bỏ túc cho buổi nói chuyện tại Trung Tâm Mỹ Đình -
Hà Nội - Hội Nghị Quốc Tế Việt Nam Học 4-7/12/2008)

Nguyễn Cung Thông

nguyencungthong@yahoo.com

Đây là các phần tóm tắt bỏ túc cho buổi nói chuyện về bài viết "Nguồn gốc Việt Nam của tên 12 con giáp - Sửu-tlu-trâu (phần 11)". Loạt bài viết "Nguồn gốc Việt Nam của tên 12 con giáp" có các phần 1, 2, 3 là tổng quát, các phần 4 đến 15 là đi vào chi tiết từng chi một; Thí dụ như bài viết phần 4 về Mão-Mẹo-mèo, phần 5 về Hợi-gỏi-cùi ... phần 11 về Sửu-tlu-trâu. Những bài bỏ túc cho các bài này sẽ được đánh dấu theo mẫu tự A, B, C ... sau số bài viết như "Nguồn gốc Việt Nam của tên 12 con giáp - Sửu-tlu-trâu (phần 11A)".

Vấn đề vay mượn tên 12 con vật từ phương Nam và làm phong phú vốn từ Hán có thể thấy rõ hơn nếu ta xem qua ảnh hưởng của tiếng Phạn (Sanskrit) qua lăng kính Phật giáo, hiện tượng vay mượn này xảy ra sau thời kỳ 12 con giáp nhập vào; Tuy nhiên cũng vì yếu tố tín ngưỡng tôn giáo (và tâm linh của đa số quần chúng) nên các từ vay mượn này có 'tuổi thọ' rất cao so với khuynh hướng đào thải dần các từ có gốc phương ả am trong tiếng Hán.

Phần dịch tự điển Khang Hy chú trọng vào ngữ âm (phiên thiết) thời Hán Trung Cổ thay vì các chi tiết khác (thường bỏ trống hay ghi dấu hỏi), độc giả có thể tra cứu thêm tùy tiện. Các chữ viết tắt thường gặp HV (Hán Việt), TQ (Trung Quốc), BK (Bắc Kinh) ...v.v...

Sửu 丑 có nhiều nghĩa trong tiếng Việt : năm/tháng/giờ Sửu, thàng hề, cùm tay bằng gỗ, loài rau ... ả hưng còn một cách dùng khá đặc biệt như '*mang Sửu* = mang xấu, *không biết Sửu* = không biết xấu..'(Đã QATV) cho thấy cách dùng y như theo QV, TV, VH *âm xú* vậy! Sửu đọc là

*sầu/xấu (thấu 𠵹) theo Aả Dả - tương ứng với cách ghi **sởu** theo VBL.

Thật ra phụ âm (cổ) đầu tr- của Sửu đã hiện diện trong cách phiên thiết sắc 救 cửu thiết - sắc cũng có âm là trắc (Quảng Vận) - sau đó đến thời Chánh Vận mới đổi thành xỉ cửu thiết (Sửu). Điều này được ghi rõ ràng ở Khang Hy.

Các cách đọc Sửu

Đài Loan : thiuN2	Hẹ zhu³	Quảng Đông cau²	BK chởu	Hàn chwuk chwu	Nhật chuu chu
-----------------------------	------------------------------	--------------------------------------	-------------------	------------------------------	-----------------------------

Có những trường hợp biến âm dr- hay tr/tl- qua s- mà ta khó nhận ra hơn **truân - đôn - xuân** như **trù - sàu, triển - xiển** Hay các phiên âm **chữ Phạn** như **trà tì**

屯

truân (zhun1)

春

xuân (chun1)

惆

chou2, dao3, zhou4

惆

chou2, chou1

愁

騷

sao1

Trù âm cổ là *dru hay *tru

Sàu - âm Hán Cổ là *dzru ... *tru/tlu

荼毘

trà tì (xà tì, đê tì, xà duy HV... cha2 pi2 BK) từ chữ Phạn ấ am (Pali) jhapita thường dùng thiêu, hỏa táng 燒,火葬

荼毘 trà tì, xà tì, đê tì, xà duy ...

[Pronunciations]

[py] túpí

[wg] t'u-p'i

[hg] 다비

[mc] dabi

[mr] tabi

[kk] ダビ

[hb] dabi

[qn] đồ tỳ

Meanings

[Basic Meaning:] jhāpita

Transliteration of the Sanskrit, meaning cremation. Compare to Sanskrit ज्वल [gval-a] m. flame.

Translated as 火葬 (Pali jhāpita). Also transliterated as 耶旬, 闍毘, 闍維, 闍鼻多, 耶維 (A) etc.

[cmuller ; source(s): Soothill, JEBD]

(A) 耶旬, 闍毘, 闍維, 闍鼻多, 耶維

Da tuàn , đồ bì , đồ duy , đồ đa , da duy ...

ye xún , du pí , du wéi , du bí duo , ye wéi

Xem thêm phân bản về các cách phiên âm và phiên nghĩa của cụm từ **Phật Đà** bên dưới - cũng như ảnh hưởng của tiếng Phạn (qua Phật giáo) vào tiếng Trung Hoa. Bằng cách phân tách các tiếng Phạn và các từ Hán và Hán Việt tương ứng, ta có thể thiết lập các chiều hướng biến âm khá chính xác.

1. Chữ Phật 佛, nếu xem các hình khắc hay viết cổ, thì ta chỉ thấy hiện diện từ thời chữ triện - gợi ý cho thấy đạo Phật chỉ nhập vào Trung Quốc/TQ từ thời Hán trở về sau, cũng như liên quan ngữ âm giữa âm Phạn Bud-dha (bụt) và Phật ... à ều nghĩ rằng chữ triện (của TQ) là chứng minh chữ Phật và âm Phật xuất phát từ TQ thì rõ ràng không đúng. Khi so sánh các ngôn ngữ láng giềng như Việt ả am, Thái Lan, Campuchia, Lào, ả hạt, Hàn ... đều cho thấy Phật Đà là vay mượn và là

phiên âm trực tiếp của tiếng Phạn **बुद्ध** nghĩa là người đã tỉnh giấc (giác ngộ)(A).

Đây cũng là một cơ sở để cho ta truy nguyên nguồn gốc tên của 12 con giáp, dẫn đến kết luận là chúng có nguồn gốc phi-TQ và các dữ kiện cho thấy chúng có nguồn gốc Việt (CỔ). Tuy nhiên, vì thời gian giao lưu văn hoá Việt Hán cách đây hơn hai ngàn năm (trước thời gian chữ Phật nhập vào tiếng Hán), các âm thanh đã đổi rất nhiều nên vấn đề truy nguyên không đơn giản (như chữ Phật chẳng hạn).

佛 theo Khang Hy (古文) 佛【唐韻】【集韻】【韻會】【正韻】 符勿切，音佛。【說文】見不隄也。又仿佛亦作彷彿，髣髴。【揚雄·甘泉賦】仿佛其若夢。【班固·幽通賦】夢登山而迴眺，覲幽人之髣髴。【書】作仿佛。又捩也。【禮·曲禮】獻鳥者，佛其首，畜鳥則勿佛。【註】恐鳥喙害人，為小竹籠，以捩轉其首也。又逆也，戾也。【禮·學記】其施之也悖，其求之也佛。【揚子·法言】荒乎淫，佛乎正。與拂同。又輝粲貌。【黃香·九宮賦】銀佛律以順游。又三佛齊，佛郎機，柔佛，皆外國名。又佛桑，花名。又姓。明佛正。又佛佗。佛者，覺也。以覺悟羣生也。又【集韻】【正韻】 蒲沒切，音浮。興起貌。【荀子·非十二子篇】佛然平世之俗起焉。與浮勃通。又【集韻】【韻會】【正韻】 同彌。【詩·周頌】佛時仔肩。【毛傳】佛，大也。【鄭箋】佛，輔也。又葉方味切，音廢。【前·司馬遷敘傳】學微術昧，或見仿佛疑殆匪闕，違衆忤世。【正字通】世傳明帝永平七年，佛法始入中國，非也。秦時沙門室利房等至，始皇以為異，囚之。夜有金人，破戶以出。武帝時，霍去病過焉支山，得休屠王祭天金人以歸，帝置之甘泉宮。金人者，浮屠所祠，今佛像即其遺法也。哀帝時，博士弟子秦景，使伊存口授浮屠經，中土未之信。迨明帝夜夢金人飛行殿庭，以問於朝。傅毅以佛對曰：天竺國有佛，即神也。帝遣中郎蔡愔及秦景使天竺求之，得佛經二十四章，釋迦立像，併與沙門攝騰，竺法蘭東還。以是考之，秦西知有佛久矣，非明帝始也。又古本列子周穆王篇，西域之國有化人，無西方聖人名佛之說，獨仲尼篇載孔子曰：西方之人有聖者。蓋假借孔子之語也。《字彙》沿《正韻》，改化人為聖人，非。

? Cỗ văn ??? [đường vận] [tập vận] [vận hội] [chánh vận]?? phù vật thiết , âm phát . [Thuyết văn] kiến bất thị dã . Hựu phảng phật diệc tác bàng phát , phảng ? . [Dương hùng _ cam tuyên phú] phảng phật kỳ nhược mộng . [Ban cố _ u thông phú] mộng đấng san nhi huýnh thiếu , địch u nhân chi phảng ? . [Thư] tác phảng phật .? Hựu liệt dã . [Lễ _ khúc lễ] hiên điều giả , phật kỳ thủ , súc điều tác vật phật . [Chú] khủng điều uế hại nhân ,? tiểu trúc lung , dĩ liệt chuyển kỳ thủ dã .? Hựu nghịch dã , lệ dã . [Lễ _ học kí] kỳ thi chi dã bội , kỳ cầu chi dã phật . [Dương tử _ pháp ngôn] hoang hồ dâm , phật hồ chánh . Dữ phát đồng .? Hựu huy sán mạo . [Hoàng hương _ cửu cung phú] ngân phật luật dĩ thuận du .? Hựu tam phật , phật ? cơ , nhu phật , giai ngoại quốc danh .? Hựu phật tang , hoa danh .? Hựu tính . Minh phật chánh .? Hựu phật đà . Phật giả , giác dã . Dĩ giác ngộ ? sanh dã .? Hựu [tập vận] [chánh vận]?? bồ một thiết , âm bột . Hưng khởi mạo . [Tuân tử _ phi thập nhị tử thiên] phật nhiên bình thế chi tục khởi yên . Dữ bột bột thông .? Hựu [tập vận] [vận hội] [chánh vận]?? đồng bột . [Thi _ chu tụng] phật thời tử kiên . [Mao truyện] phật , đại dã . [Trịnh tiên] phật , phụ dã .? Hựu hiệp phương vị thiết , âm phế . [Tiên _ ti mã thiên tự truyện] học vi thuật muội , hoặc kiến phảng phật nghi đãi phi khuyết , vi ? ngõ thế .? [Chính tự thông] thế truyện minh đế vĩnh bình thất niên , phật pháp thủy nhập trung quốc , phi dã . Tàn thời sa môn thất lợi phòng đấng chí , thủy hoàng dĩ ? dị , tù chi . Dạ hữu kim nhân , phá ? dĩ xuất . Vũ đế thời , hoặc khứ bệnh quá yên chi san , đắc hựu đồ vương tế thiên kim nhân dĩ quy , đế trí chi cam tuyên cung . Kim nhân giả , phù đồ sở từ , kim phật tượng ? kỳ di pháp dã . Ai đế thời , bác sĩ đệ tử tân cảnh , sử y tồn khẩu thụ phù đồ kinh , Trung thổ vị chi tín . Đãi minh đế dạ mộng kim nhân phi hành điện đình , dĩ vấn u triều . Phó nghị dĩ phật đối viết : thiên trúc quốc hữu phật ,? thân dã . Đế khiển trung ? thái âm cập tân cảnh sử thiên trúc cầu chi , đắc phật kinh nhị thập tứ chương , thích giả lập tượng ,? dữ sa môn nhiếp đấng , trúc pháp lan đông hoàn . Dĩ thị khảo chi , tàn tây tri hữu phật cửu hĩ , phi minh đế thủy dã . Hựu cổ bốn liệt tử chu mục vương thiên , tây vực chi quốc hữu hóa nhân , vô tây phương thánh nhân danh phật chi thuyết , độc trọng ni thiên tái không tử viết : tây phương chi nhân hữu thánh giả . Cái giả tá không tử chi ngữ dã . " Tự vị " duyên " chánh vận " , cải hóa nhân ? thánh nhân , phi .

Seal Characters (chữ triện)

Phật 佛 均 勇

s05732

(các dạng khác nhau của chữ phật)

LST Seal Characters

L26012

L26013

(A) như trong tiếng Phạn có các cấu trúc a-buddha अबुद्ध nghĩa là ngu (dốt, không biết gì)-

tiền tố a- nghĩa là không; buddhopAsaka बुद्धोपासक là người thờ Phật (Buddha + upasaka)

so với cụm từ phật tử 佛子 (người thờ Phật, tu sĩ) ...v.v... Phật 佛 có nghĩa nguyên thủy là phụ (phò, giúp) vua trị nước (theo Từ ả guyên) - chẳng dính líu gì đến Phật giáo, Phật Đà ... - nhưng từ khi Phật giáo du nhập vào Trung Quốc thì nghĩa nguyên thủy trên đã bị đào thải và chữ Phật chỉ còn một nghĩa như hiện tại

Ba hoạt động chính trong quá trình phiên âm tiếng ngoại quốc và gia tăng vốn từ tiếng Hán :

1.1 Giao lưu văn hoá với các dân tộc láng giềng - thời Tiên Tần qua **tên 12 con giáp** (tiếng Việt Cổ). Các vết tích giao lưu văn hoá rất lâu đời này đã thay đổi nhiều theo dòng thời gian cũng như không gian và rất khó nhận diện chúng!

1.2 Phật giáo du nhập vào Á Châu thời Hán đến thời Đường (thời kỳ ảnh hưởng mạnh nhất - như các kinh dịch của Đường Tam Tạng...) - các thuật ngữ và khái niệm (luân hồi, thiền ...) - khi dịch các kinh Phật qua tiếng Trung Hoa. Một thống kê cho thấy có khoảng 35000 từ mới (ngoại lai) - làm vốn từ tiếng Hán trở nên rất phong phú. Chỉ có một cụm từ bud-dha बुद्ध của tiếng Phạn mà ta có các dạng phiên âm và phiên nghĩa liên hệ như :

- Bộ Đa 部多
- Bộ Đà 部陀
- Bật Đà 勃陀/勃馱/醇陀
- Bộ Tha 步他
- Hữu Đồ 休屠
- Một Đà 沒馱/沒陀
- Phật Đà 佛陀/佛馱
- Mẫu đà (母陀)
- Phật Đồ 佛圖
- Phí Đà 沸馱
- Phù Đà 浮陀
- Phù Đầu 浮頭
- Phù Đồ 浮屠/浮圖
- Phục Đậu 復豆
- Vật Tha 物他
- Vô Đà 毋陀
- Giác giả (覺者)
- ...v.v...

Các dạng phiên âm trên đều tuân theo định luật vật lý (âm thanh) nhất định như b/ph-v-m (phụ âm đầu) chứ không phải là ngẫu nhiên thành hình!

1.3 Kỹ thuật và **văn minh Tây phương** hiện đại :

- coca cola là ke3 kou3 ke3 yuê4 (**Khả khẩu khả nhạc**, 可口可樂 hay 可口可乐). Một giai thoại khá lý thú là lúc hãng Coca cola vào Trung Quốc, chữ Coca cola được phiên âm là khoa khoa

khẳng trá/lạp ke1ke1ken3la4 蝌蚪啃蜡 . ả ghĩa nguyên thủy là găm con nòng nọc bằng nển lại trở thành con ngựa cái bị nhồi nển (đổi với lỗ tai một người địa phương khác, không phải ở Bắc Kinh). ... ả ên cuối cùng hãng Coca cola phải dùng cách dịch khả khẩu khả nhạc hàm ý vừa miệng và làm cho ta vui!

- cà phê là ka1 fei1 (Già phê, 咖啡)

- tia laser lei2 she4 (Lôi xạ, 鐳射 hay 雷射, hay kích quang 激光)

- salad (xà lách) là sha1 la1 (sa lạp 沙拉 hay sắc lạp se4 la1 色拉, lương phan thái liang2 ban4 cai4 涼拌菜 ...)

- taxi là de shi4 (đích sĩ 的士, các dạng phiên nghĩa khác là chu1zu1che1 xuất tô xa 出租車, kê trình xa ji4cheng2che1 計程車, xuất tô khí xa chu1zu1qi4che1 出租汽車 ...)

- vitamin là wei2sheng1su4 (duy sinh tố 維生素, hay còn là duy tha mệnh wei2ta1ming4 維他命)

- thương hiệu Revlon là lu4 hua2 nong4 (Lộ hoa nùng, 露華濃)

...V.V...

2. Liên hệ 徹 triệt - suột - xiết cho ta cơ sở thiết lập tương quan giữa trau - tru/tlu - Sừu. Không những thế, chữ triệt đã từng được ghi nhận từ thời Thuyết Văn nên liên hệ tr-s/x đã có từ rất lâu (xem thêm bảng biến âm trong bài viết chính)

Seal Characters (chữ triện) - trích từ tác giả Richard Sears <http://www.chineseetymology.org>

澈

triệt 徹

s02287

LST Seal Characters

澈 滌 滌 滌 澈 澈 澈

L37915

L37916

L37917

L37918

L26992

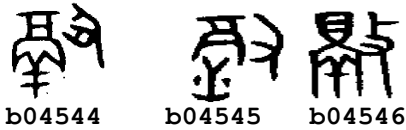
L26993

L26994

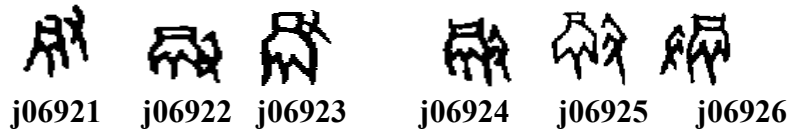
澈

L26995

Bronze Characters (kim văn)

Oracle Characters (giáp cốt văn)

3. Chữ **xuân** (chun1 BK) 春 gồm có ba thành phần : chữ nhật, thảo (cỏ) và **truân**

(zhun1 BK, hay tun2 BK đôn HV). Chính cách viết chữ này đã thạch hoá liên hệ ngữ âm đ-tr (điền-trần, đục-trọc, đoàn-tròn, truân-xuân ...) và tr-x (triệt-xiết, trừu-sưu, tru/trâu-sửu, truân-xuân ...). Giai đoạn hình thành chữ này từ thời giáp cốt văn, kim văn và tiểu triện cho thấy các liên hệ ngữ âm trên đã từng xảy ra từ thuở bình minh của chữ viết hay khắc . Trong giáp cốt văn có lúc lấy chữ truân làm chữ xuân. Thí dụ như có "Bốc từ" (chữ ghi về thời gian, nguyên nhân ứng nghiệm của việc bói trên mai rùa) ghi như sau (B):

"*Nhâm Tí, trình kim truân thụ niên cứu nguyệt*" - ă hâm Tí "kim truân" (chỉ mùa xuân này) "thụ niên" chỉ năm thu hoạch bội thu. Về sau, chữ xuân dần dần có nhiều nét (xem các chữ viết và khắc ở dưới). Dù vậy một số chữ xuân vẫn có chữ truân làm âm phù ... Đây là một trong những bằng

chứng rõ ràng nhất về liên hệ **tr-s/x** vào thời Tiên Tần, cũng là khoảng thời gian tên 12 con giáp (tiếng Việt Cổ) qua liên hệ tru-trâu-Sửu ra đời. Càng về sau, chữ xuân lại được dùng làm thành phần hài thanh trong quá trình cấu tạo và phát triển chữ Hán nên ít ai nhận ra được âm Thượng Cổ truân của xuân!

(B) trích "ă giữ Lâm Thú Thoại" - Triệu Bá Bình, Thời Học Tương - ă XB Văn Hoá Thông Tin (Hà ă ội - 2005)

音 音 音 音 音

(các dạng khác nhau của chữ xuân)

Seal Characters (chữ triện)

xuān 春

s00760

LST - Seal Characters - none known

Bronze Characters (kim văn)

b00825

b00826

b00827

Oracle Characters (giáp cốt văn)

j01265

j01266

j01267

j01268

j01269

j01270

j01271

j01272

j01273

j01274

j01275

j01276

j01277

j01278

j01279

j01280

j01281

j01282

j01283

j01284

j01285

j01286

j01287

j01288

j01289

j01290

j01291

j01292

j01293

j01294

j01295

j01296

j01297

j01298

j01299

j01300

j01301

j01302

j01303

j01304

j01305

j01306

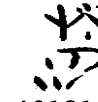
j01307

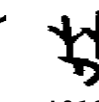
j01308

j01309

j01310

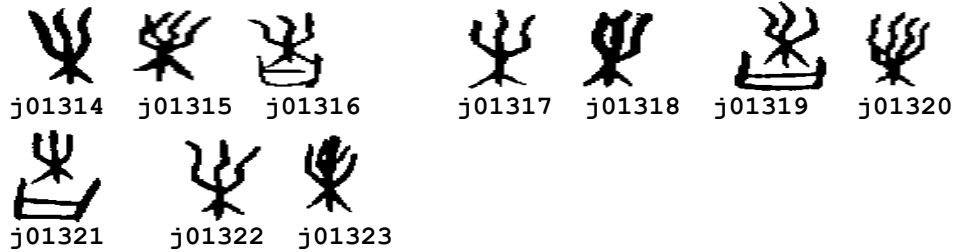
j01311

j01312

j01313

4. Triệp 摺 có các cách đọc như tập, lạp, triệp (zhe2 BK) ... ả hưng trong khẩu ngữ ta còn

có dạng **xếp** - hay tập (âm tập hay xếp như Thuyết Văn dẫn). Điều này cho thấy liên hệ ngữ âm triệp - xếp đã hiện diện ít nhất từ thời Hán đế Hứa Thận ghi lại trong Thuyết Văn. Âm tập (xi2 BK) chỉ hiện diện sau này (qua Tự Vị Bỏ - KH) so với lạp (lạc hiệp thiết, TV, VH, CV) hay có thể còn là dạng lớp. Cách đọc chi thiệp thiết (ĐV) gợi ý cho ta dạng chập ...v.v...

Liên hệ ngữ âm cổ đại tr-s/x qua các chữ triệp-xếp, triệt-xiết, truân-xuân ... cho ta thêm cơ sở để thành lập liên hệ trau-tru-Sử

Theo Khang Hy : 【唐韻】之涉切【集韻】【韻會】【正韻】質涉切，??音讐。【說文】敗也。從手習聲。 又【廣韻】摺疊也。 又【唐韻】盧合切【集韻】【韻會】【正韻】落合切，??與拉同。【史記·范睢傳】魏齊使舍人笞擊睢，折脇摺齒。【註】摺，力荅反。謂打折其脇，而又拉折其齒也。又【春申君傳】折頸摺頤。 又【字彙補】悉協切，音變。【前·古今人表】夷王摺懿王子。【註】師古讀。

[Đường vận] chi thiệp thiết [tập vận] [vận hội] [chánh vận] chất thiệp thiết ,?? âm triệp .

[Thuyết văn] bại dã . Tông thủ tập thanh .? Hựu [quang vận] **triệp điệp dã** . Hựu [đường vận] lô hiệp thiết [tập vận] [vận hội] [chánh vận] lạc hiệp thiết ,?? dữ lạp đồng . [Sử kí _ phạm tuy truyện] nguy sử xá nhân si kích tuy , chiết ? triệp . [Chú] triệp , lực đáp phản . Vị đã triệt kỳ ? , nhi hựu lạp chiết kỳ dã . Hựu [xuân thân quân truyện] chiết cảnh triệp di .? Hựu [tự vị bỏ] tất hiệp thiết , âm tiếp . [Tiền _ cổ kim nhân biểu] di vương triệp ý vương tử . [Chú] sư cổ độc .

Seal Characters (chữ triện) - trích từ tác giả Richard Sears <http://www.chineseetymology.org>

df

s08935

triệp 摺

LST Seal Characters

L38502

5. Chữ đan 單 có nhiều dạng biến âm trong tiếng Việt - như **đơn** (đơn độc, nộp đơn ...), một số dạng khác ít thấy hơn như thiên, thiện, chiến ... Và có những dạng rất khó nhận ra quan hệ ngữ âm với đan như **son, suôn, tron** ... Thật ra các dạng khó nhận ra này còn hiện diện trong cách đọc chữ đan trong giọng Quảng Đông, Họ ... như là sin⁴, sin⁶ (Việt - son, suôn). Điều này còn thấy ghi trong Tập Vận cách đọc xi thiện thiết, âm **xiễn**.

đan 單 theo Khang Hy 【唐韻】都寒切【集韻】【韻會】多寒切，??音丹。【說文】大也。又【書·洛誥】乃單文祖德。【傳】單，盡也。【詩·小雅】俾爾單厚。【箋】單，盡也。【禮·郊特牲】惟爲社事單出里。【鄭語】夏禹能單平水土。【晉語】單善而內辱之。又【揚雄·甘泉賦】單墜垣兮。【註】單，周也。又縣名。【前·地理志】牂牁郡母單縣。又【廣韻】單複也。【正字通】單者，複之對也。【杜甫詩】歲暮衣裳單。又【玉篇】一也，隻也。【詩·大雅】其軍三單。【箋】大國之制，三軍以其餘卒爲羨，單者無羨卒也。【禮·禮器】鬼神之祭單席。【史記·信陵君傳】今單車來代之。【後·耿恭傳】以單兵固守孤城。又【高彪傳】家傳單寒。又姓。【廣韻】可單氏，後改爲單氏。又【集韻】唐干切，音壇。亦姓也。鄭有櫟邑大夫單伯。通作檀。又【廣韻】市連切【集韻】【韻會】時連切，??音蟬。【廣韻】單于。【前·匈奴傳】單于者，廣大之貌也。言其象天，單于然也。又【爾雅·釋天】太歲在卯曰單闕。【釋文】單音蟬，又音丹，或音善。又【廣韻】【韻會】常演切【集韻】【正韻】上演切，??音善。【玉篇】大也。又縣名。【前·地理志】山陽郡單父縣。【註】師古曰：音善甫。又姓。【廣韻】單襄公之後。【史記·儒林傳】桓生單次。【註】單音善，單姓，次名。又人名。【書序】咎單作明居。【傳】咎單，臣名，主土地之官。【註】單音善。又【集韻】齒善切，音闡。與擘同。詳後擘字註。又【集韻】黨旱切【正韻】多簡切，??音狃。【集韻】本作亶，多穀也。一曰誠也，厚也。【書·洛誥】乃單文祖德。【釋文】單音丹，又丁但反，信也。【詩·小雅】俾爾單厚。【傳】單，信也，或曰厚也。【釋文】單，毛音都但反，鄭音丹。又【周頌】單厥心。【傳】單，厚也。【釋文】都但反。又通亶。【史記·歷書】端蒙單闕二年。【註】單闕，一作亶安。又【集韻】徒案切，音憚。與??同，??狐，邑名。又【集韻】【正韻】??之膳切，音戰。單至，輕發之貌。又【集韻】【韻會】??時戰切，音繕。單父，邑名。亦姓。

[Đường vận] đô hàn thiết [tập vận] [vận hội] đa hàn thiết ,?? âm đan . [Thuyết văn] đại dã .? Hựu [thư _ lạc cáo] nãi đan văn tổ đức . [Truyện] đan , tận dã . [Thi _ tiểu nhã] tỉ nhĩ đan hậu . [Tiên] đan , tận dã . [Lễ _ giao đặc sinh] duy ? xã sự đan xuất lý . [Trịnh ngữ] hạ vũ năng đan bình thủy thổ . [Tấn ngữ] đan thiện nhi nội nhục chi .? Hựu [dương hùng _ cam tuyên phú] đan ? viên hề . [Chú] đan , chu dã .? Hựu huyền danh . [Tiên _ địa lý chí] tang ca quận mẫu đan huyền .? Hựu [quảng vận] đan phức dã . [Chính tự thông] đan giả , phức chi đối dã . [Đỗ phủ thi] tuế mộ y thường đan .? Hựu [ngọc thiên] nhất dã , chích dã . [Thi _ đại nhã] kỳ quân tam đan . [Tiên] đại quốc chi chế , tam quân dĩ kỳ dư tốt ? tiện , đan giả vô tiện tốt dã . [Lễ _ lễ khí] quỹ thần chi tế đan tịch . [Sử kí _ tín lãng quân truyện] kim đan xa lai đại chí . [Hậu _ cảnh cung truyện] dĩ đan binh cố thủ cô thành . Hựu [cao buru truyện] gia truyện đan hàn .? Hựu tính . [Quảng vận] khả đan thị , hậu ?? đan thị .? Hựu [tập vận] đường can thiết , âm đan . Diệc tính

dã . Trịnh hữu lịch ếp đại phu đan bá . Thông tác đàn .? Hựu [quảng vận] thị liên thiết [tập vận] [vận hội] thời liên thiết ,?? âm thiên . [Quảng vận] đan vu . [Tiền _ hung nô truyện] đan vu giả , quảng đại chi mạo dã . ả gôn kỳ trọng thiên , đan vu nhiên dã .? Hựu [nhĩ nhĩ _ thích thiên] thái tuế tại mao viết đan át . [Thích văn] đan âm thiên , hựu âm đan , hoặc âm thiên .? Hựu [quảng vận] [vận hội] thường diễn thiết [tập vận] [chánh vận] thượng diễn thiết ,?? âm thiên . [ả gọc thiên] đại dã .? Hựu huyền danh . [Tiền _ địa lý chí] san dương quận đan phụ huyền . [Chú] sự cổ viết : âm thiên phủ .? Hựu tính . [Quảng vận] đan tương công chi hậu . [Sử kí _ nho lâm truyện] hoàn sanh đan thứ . [Chú] đan âm thiên , đan tính , thứ danh .? Hựu nhân danh . [Thư tự] cửu đan tác minh cư . [Truyện] cửu đan , thần danh , chủ thổ địa chi quan . [Chú] đan âm thiên .? Hựu [tập vận] thiện thiết , âm xiên . Dữ ? đồng . Tường hậu ? tự chú . Hựu [tập vận] đảng hạn thiết [chánh vận] đa giản thiết ,?? âm ? . [Tập vận] bốn tác đàn , đa cốc dã . ả hát viết thành dã , hậu dã . [Thư _ lạc cáo] nãi đan văn tổ đức . [Thích văn] đan âm đan , hựu đình dẫn phản , tín dã . [Thi _ tiểu nhã] tử nhĩ đan hậu . [Truyện] đan , tín dã , hoặc viết hậu dã . [Thích văn] đan , mao âm đô dẫn phản , trịnh âm đan . Hựu [chu tụng] đan quyết tâm . [Truyện] đan , hậu dã . [Thích văn] đô dẫn phản .? Hựu thông đàn . [Sử kí _ lịch thư] đoan mông đan át nhị niên . [Chú] đan át , nhất tác đàn an .? Hựu [tập vận] đồ án thiết , âm đan . Dữ ?? đồng ,?? hồ , áp danh .? Hựu [tập vận] [chánh vận]?? chi thiện thiết , âm chiến . Đan chí , kinh phát chi mạo .? Hựu [tập vận] [vận hội]?? thời chiến thiết , âm thiên . Đan phụ , áp danh .? Diệc tính .

Chữ ả ôm son thường dùng chữ luân 倫 làm âm phù như từ thời ả guyễn Trãi (1380-1442) cho thấy phụ âm đầu s- được ghi bằng l- hay r- thường gặp, phản ánh phần nào tàn tích của tổ hợp âm thanh tr- /tl-

Seal Characters

đan 單

s01086

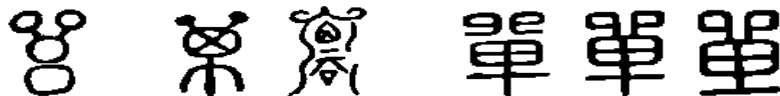
LST Seal Characters (chữ triện)

L31800 L31801 L31802 L31803 L06466 L06467 L06468

L06469 L06470 L06471 L06472 L06473 L06474 L06475

L06476 L06477 L06478 L06479 L06480 L06481

Bronze Characters (kim văn)

b01701 b01702 b01703 b01704 b01705 b01706 b01707

b01708 b01709 b01710 b01711 b01712 b01713

Oracle Characters (giáp cốt văn)

j02839 j02840 j02841 j02842

6.1 Tác giả An Chi trong bài "Dấu nối giữa ngưu và trâu" đăng trên Tạp Chí Thế Giới Mới số 224, ngày 24/2/1997 cũng như các bài viết về 12 con giáp đã cố gắng chứng minh rằng 12 con giáp là 'made-in-China 100 %'. Ông đưa ra một bằng chứng là chữ sừ viết bằng bộ nạch hợp với chữ ngưu để khẳng định nguồn gốc Trung Hoa của Sừ từ ngưu. Phần này chỉ tóm tắt các dữ kiện cho thấy rằng kết quả không phải như thế (chú trọng vào **một** dữ kiện trên!):

Bản thêm về chữ Sừ : bộ nạch 廾 hợp với chữ ngưu 牛

Theo Khang Hy (1716) thì chữ này được ghi nhận từ Tự Vị 字彙 (khoảng năm 1615) và đọc là sừ cứu thiết. Tự Vị là từ điển thứ hai sau Thuyết Văn có ảnh hưởng lớn đến quá trình biên soạn từ điển Trung Quốc - như Khang Hy chẳng hạn. Tự Vị có khoảng 33179 chữ và đổi 540 bộ thủ của Thuyết Văn thành 214 bộ thủ cũng như có nhiều từ địa phương... Điều đáng chú ý là cách phát âm chữ này là một bằng chứng (ngôn ngữ) duy nhất mà tác giả An Chi đưa ra để liên hệ Sừ đến ngưu và từ đó khẳng định Sừ chính là ngưu (con bò/trâu) của Trung Quốc. Ta hãy đi sâu vào các cách phát âm của Sừ hay ngưu qua thành phần hài thanh Sừ và ngưu trong vốn từ Hán và phân tách các kết quả từ những dữ kiện trong Khang Hy - tự điển này có tất cả khoảng 47035 chữ. Theo Khang Hy :

(1) 洿 đọc là ngưu cứu thiết (âm ngưu, Tập Vận/TV) - thủy dã. 洿 đọc là nữ cứu thiết, âm nữ 紐, hay nữ lục thiết, âm nục 惡 (Tập Vận) – thủy lợi dã ...v.v...

(2) 扭 đọc là sắc cửu thiết (Đường Vận/ĐV, TV), xỉ cửu thiết (Chánh Vận/CV) đồng âm Sưu .

吡 đọc là mê phù thiết (TV) đồng âm với mâu 矛

...v.v...

Có khoảng 36 chữ Hán dùng Sưu 丑 hay ngưu 牛 hợp với các bộ thủ có sẵn - 21 chữ đọc như là nữu (chỉ một trường hợp có chữ ngưu và đôi khi là nục, nữ lục thiết TV) hay khoảng 60 phần trăm. Có 3 trường hợp dùng chữ Sưu và đọc như sưu hay khoảng 10 phần trăm. Còn lại 30 phần trăm là các chữ dùng ngưu có các cách đọc rất khác nhau : 件 kiện , 牢 lao , 告 cáo , âm (yin2 BK, bộ khẩu + ngưu), dụng (yong4 BK, bộ san + ngưu), ngạn (yan4 BK, bộ ngưu + ngưu), dâm (yin2 BK, bộ kim + ngưu), lê (lí2 BK, bộ hoà + ngưu) ... sưu (chou1 BK, bộ nạch + ngưu). Thành ra không có cơ sở để cho ngưu 牛 là âm phù (khác hẳn với Sưu 丑). Có lẽ vì nhận xét ở trên mà tác giả L. W. Wieger đã ghi Sưu là một trong 858 thành phần hài thanh đáng nhớ trong sách của ông "Chinese Characters" (dịch ra tiếng Anh, tái bản nhiều lần từ nguyên bản tiếng Pháp 1915).

Các chữ trên đa số đều là chữ hiếm - tuy nhiên khi so sánh hai chữ ngưu và Sưu (thành phần hài thanh, âm phù) của cùng một bộ thủ như thủy chẳng hạn, ta thấy rõ là chúng mang hai âm khác nhau là ngưu và nữu (tuy khá gần nhau) và không có chữ nào đọc là sưu hay sừ ! Điều này cho ta một cách giải thích cách đọc chữ sưu (bộ nạch + chữ ngưu) mà tác giả An Chi đưa ra là có thể do ảnh hưởng của các cách đọc chữ sưu 瘳 thường gặp hơn (để ý đồng thanh điệu so với sừ) , hay là một loại chữ hội ý (trâu là loài vật rất khoẻ - nên khi dùng với bộ nạch có thể mang ý phục hồi sức khoẻ). Không những thế, trong các chữ hiếm trên, ta còn thấy cách đọc tương đương của chữ 扭 là nữu (niu3 BK) và trú (zhou4 BK), và chữ 月丑 là nữu và trừu (zhou3 BK, trắc liễu thiết TV) ... đều cho thấy liên hệ Sưu-tlu (trâu)

Tóm lại, dựa vào **một chữ** sưu (bộ nạch + chữ ngưu) và dựa vào giả thuyết **âm phù** sưu là ngưu để chứng minh liên hệ Sưu (thanh điệu cũng khác so với sưu) rõ ràng không có cơ sở ngôn ngữ vững chắc.

6.2 Bàn thêm về chữ sưu 瘳

Theo Khang Hy : [唐韻] 敕鳩切【集韻】 【韻會】 【正韻】 丑鳩切, ??音抽。【說文】 疾病瘳也。【徐曰】 忽愈, 若抽去之也。【書·說命】 若藥弗瞑眩, 厥疾弗瘳。【詩·鄭風】 既見君子, 云胡不瘳。【傳】 瘳, 愈也。【左傳·昭十三年】 事齊楚, 其何瘳於晉。

【註】 瘳, 差也。 又損也。【晉語】 君不度而賀, 大國之襲, 於已何瘳。【註】 瘳, 損也。 又【集韻】 憐蕭切, 音聊。義同

[Đường vận] sắc cửu thiết [tập vận] [vận hội] [chánh vận] sừ cửu thiết ,?? âm trừu . [Thuyết văn] tật bệnh dữ dã . [Từ viết] hốt dữ , nhược trừu khứ chi dã . [Thư _ thuyết mệnh] nhược dược phát minh huyền , quyết tật phát sưu . [Thi _ trình phong]? kiến quân tử , vân hồ bất sưu . [Truyện] sưu , dữ dã . [Tả truyện _ chiêu thập tam niên] sự sở , kỳ hà sưu ư tấn . [Chú] sưu ,

soa dã .? Hựu tồn dã . [Tấn ngữ] quân bắt độ nhi hạ , đại quốc chi tập , ư dĩ hà suu . [Chú] suu , tồn dã .? Hựu [tập vận] liên tiêu thiết , âm liêu . ả ghĩa đồng

Các cách phiên thiết trên cho thấy âm cổ hơn của suu có thể là dạng *riu (hay *liu) - đồng âm với trừu (trong cách dùng trừu tượng 抽象). Một lần nữa cho thêm cơ sở để thành lập liên hệ của Sưu và tlu/tru-trâu

【廣韻】落蕭切【集韻】力交切【韻會】【正韻】憐蕭切，??音聊。【說文】空虛也。
【玉篇】寂也，廓也。【莊子·大宗師】吾聞之??冥，??冥聞之參寥。【註】莊子僞立此名。
【楚辭·九辯】寂寥兮收潦而水清。又【遠遊】下崢嶸而無地兮，上寥廓而無天。
又【廣韻】郎擊切【集韻】【韻會】郎狄切，??音歷。義同。【集韻】本作廖

[Quảng vận] lạc tiêu thiết [tập vận] lực giao thiết [vận hội] [chánh vận] liên tiêu thiết ,?? âm liêu . [Thuyết văn] không hư dã . [ả gọc thiên] tịch dã , khuếch dã . [Trang tử _ đại tông sư] ngô văn chi ?? minh ,?? minh văn chi tham liêu . [Chú] trang tử ? lập thủ danh . [Sở từ _ cửu biện] tịch liêu hề thu潦 nhi thủy ? . Hựu [viễn du] hạ tranh vanh nhi vô địa hề , thượng liêu khuếch nhi vô thiên .? Hựu [quảng vận]? kích thiết [tập vận] [vận hội]? địch thiết ,?? âm lịch . ả ghĩa đồng .? [Tập vận] bốn tác ?

7. Bàn thêm về chữ **tu** 脩 rất hiếm - nghĩa là con bò, trâu ... Trước hết hãy xem thành phần hài thanh tu 脩 theo Khang Hy :

唐韻】息流切【集韻】【韻會】【正韻】思留切，??音羞。飭也。又飾也，葺理也。
【書·禹貢】六府孔修。 又古之聞人曰前修。【屈原·離騷】謇吾法夫前修兮，非世俗之所服。 又【屈原·離騷】解佩纕以結言兮，吾令蹇修以為理。【註】蹇修，古良媒。又姓。屯騎校尉修炳。 又長也。【詩·小雅】四牡修廣。 又與卣通。【周禮·春官·鬯人】廟用修。鄭註：修，讀為卣。卣，中尊也。謂獻象之屬。以薦鬯則謂之卣，以薦酒則謂之修。 又葉詢趨切，音須。【陸機·感丘賦】妍蚩混而為一兮，孰云識其所修。必眇世以遠覽兮，夫何殉以區區。

Đường vận] tức lưu thiết [tập vận] [vận hội] [chánh vận] tư lưu thiết ,?? âm tu . Súc dã . Hựu súc dã , tập lý dã . [Thư _ vũ công] lục phủ khổng tu .? Hựu cổ chi văn nhân viết tiền tu . [Khuất nguyên _ lý tao] kiến ngô pháp phu tiền tu hề , phi thể tục chi sở phục .? Hựu [khuất nguyên _ lý tao] giải bội ? dĩ kết ngôn hề , ngô lệnh kiến tu dĩ ? lý . [Chú] kiến tu , cổ lương môi .? Hựu tính . Đồn kị giáo úy tu bình .? Hựu trường dã . [Thi _ tiêu nhã] tứ mẫu tu quảng .? Hựu dữ dữu thông . [Chu lễ _ xuân cung _ sùng nhân] miêu dụng tu . Trịnh chú : tu , độc ? dữu . Dữu , trung tôn dã . Vị hiển tượng chi thuộc . Dĩ tiền sùng tác vị chi dữu , dĩ tiền tửu tác vị chi tu .? Hựu hiệp tuân xu thiết , âm tu . [Lục cơ _ cảm khâu phú]? xi hỗn nhi ? nhất hề , thực vân thức kỳ sở tu . Tất miêu thể dĩ viễn lãm hề , phu hà tuần dĩ khu khu .

考證：〔【周禮·冬官考工記】瓶人爲瓦簋，廟用修。【註】修讀爲卣。卣，中尊也。〕
謹按冬官無廟用修之文。謹照周禮改春宮。鬯人廟用修。鄭註修讀爲卣。卣，中尊也。謂
獻象之屬。

Khảo chứng :? [chu lễ _ đông quan khảo công kí]? nhân ? ngỗ quỹ , miếu dụng tu . [Chú] tu
độc ? dữu . Dữu , trung tôn dã .?? Cẩn án đông quan vô miếu dụng tu chi văn . Cẩn chiếu chu lễ cải
xuân cung . Sưởng nhân miếu dụng tu . Trịnh chú tu độc ? dữu . Dữu , trung tôn dã . Vị hiến tượng
chi thuộc .

Tu 修 còn có những dạng **sửa** (vẫn còn duy trì âm cổ hơn so với tu, biến âm s > t),

chữa và **trau** (giỏi). Các phụ âm cổ **ch-** và **tr-** so với **s-** (sửa) cho ta bằng chứng
của tương quan tr-/ch- và s của trau và Sửa. Và dĩ nhiên với chữ tu bộ ngữ (rất hiếm) - đọc theo
giọng BK bây giờ là xiu1, Theo Tự Vị Bồ thì tu (bộ ngữ) đọc là tâm thu thiết hay tu, âm tu 修 -
vô vĩ dã (trau/bò không có đuôi); ả hưng ta có thể phục nguyên âm cổ là *trau/tru ; Theo thiên ý,
đây là một tàn tích ít gặp của âm trau phương ả am trong vốn từ Hán. Khuynh hướng tổng quát là
đào thải dần các âm hay chữ gốc phương ả am (không phù hợp với hệ thống âm thanh của tầng lớp
cai trị phương Bắc) và thay vào đó bằng những âm và chữ từ phương Bắc như ngữ chẳng hạn.

8. Bàn thêm về chữ **thũng 腫** còn đọc là **trũng**. Giọng BK zhong3, chong2 so với QĐ

jung2, jung3 - và tiếng Việt còn duy trì một biến âm là **sung**. Tương quan trũng - thũng - xung
cho ta thêm cơ sở để thiết lập liên hệ tru-trâu-sử. Thuyết văn ghi là 腫: 癰也。从肉重聲 cho
thấy âm trọng - hay *chuộng so với 種 chủng - trồng - giống với dạng ngạc hoá gi-.

腫 thũng KH 【唐韻】之隴切【集韻】【韻會】主勇切，??音種。【說文】癰也。

【廣韻】疾也。【周禮·天官·瘍醫】掌腫瘍，潰瘍，金瘍折瘍之祝藥，剗殺之齊。

【註】腫瘍，?而上生創者。【爾雅·釋訓】腫足爲腫。【疏】膝之下有瘡腫，是涉水所
爲。又膚肉浮滿也。【史記·倉公傳】後五日當??腫。【前·五行志】公閉門而泣之，
目盡腫。【後·梁皇后紀】從間以來，加以浮腫。又【釋名】腫，鍾也。寒熱氣所鍾聚
也。又【增韻】脹也。【管子·輕重篇】無鹽則腫。又癰也。【周禮·冬官考工記·
輪人】旁不腫。【註】癰也。

[Đờng vận] chi lũng thiết [tập vận] [vận hội] chủ dũng thiết ,?? âm **chũng** . [Thuyết văn]
ung dã . [Quảng vận] tậ dã . [Chu lễ _ thiên quan _ dương y] chửng thũng dương , hội dương ,
kim dương chiết dương chi chúc dục , ? sát chi . [Chú] thũng dương ,? nhi thượng sanh sang giả .
[ả hĩ nhã _ thích huân] thũng túc ?? . [Sơ] tât chi hạ hữu sang thũng , thị thiệp thủy sở ?? Hựu
phu nhục phù mẫn dã . [Sử kí _ thương công truyện] hậu ngũ nhật đưong ?? thũng . [Tiền _ ngũ
hành chí] công bết môn nhi khắp chi , mục tận thũng . [Hậu _ lương hoàng hậu kỉ] tông gian dĩ
lai , gia dĩ phù thũng .? Hựu [thích danh] thũng , chung dã . Hàn nhiệt khí sở chung tụ dã .? Hựu

[tăng vận] trưởng dã . [Quán tử _ khinh trọng thiên] vô diêm tắc thũng .? Hựu ? dã . [Chu lễ _ đông quan khảo công kí _ luân nhân] bàng bất thũng . [Chú] ? dã .

9. Chữ ả ôm **trâu** có nhiều cách viết như bộ nguợ hợp với chữ lâu 婁 hài thanh (C), bộ khuyển và lâu hài thanh, bộ nhân hợp với chữ sô 芻 ...v.v...

(C) Đả QATV "... Sư tử ông Đoan, trâu thầy Hựu..." (Cư Trần Lạc Đạo). Từ thời CTLĐ đến thời Đả QATV khoảng 600 năm thấy dùng một chữ này, khá nhất trí với cách phiên cách lâu của Aả Dả và tlu của VBL, tiếng Mường .

革 婁 cách lâu = trâu (An Nam Dịch Ngữ)

Đề ý : nếu hai chữ cách và lâu viết thành một chữ 鞮 (hiếm - tần số dùng 18 / 430747376) thì là dép da thú ..., đọc là lâu (mất thông tin về tổ hợp phụ âm kl-). Tuy nhiên nếu xem cách phiên thiết của TV, VH ta thấy là *câu ngô thiết âm lữ* phản ánh tàn tích của cách đọc kl-. Theo KH lâu 鞮 【廣韻】洛侯切【集韻】郎侯切，??音婁。【玉篇】鞮鞮氏，掌四夷之樂官。又【集韻】郎豆切，音漏。又【集韻】【韻會】??俱遇切，音屨。義??同。又【集韻】龍遇切，音屨。義同。【周禮·春官·宗伯】鞮鞮氏。【註】鞮讀如屨。鞮屨，四夷舞者所屣也。呂忱云：鞮，革屨也。鞮者，鞞鞮。【釋文】九具反，又力具反。 Giải thích : [quang vận] lạc hầu thiết [tập vận] lang hầu thiết ,?? âm lâu . [ả gọc thiên] ?? thị , chương tứ di chi nhạc quan .? Hựu [tập vận] lang đậu thiết , âm lậu . Hựu [tập vận] [vận hội]?? câu ngô thiết , âm lữ . ả ghĩa ?? đồng .? Hựu [tập vận] long ngô thiết , âm lữ . ả ghĩa đồng . [Chu lễ _ xuân quan _ tông bá] ?? thị . [Chú] ? độc như lữ . ? lữ , tứ di vũ giả sở phi dã . Lữ thâm vận : ? , cách lý dã . ? giả , ?? . [Thích văn] cửu cụ phản , hựu lục cụ phản .

Tóm lại ta có cơ sở vững chắc liên hệ Sứ HV và tlu-trâu tiếng Việt, không những thế chiều ảnh hưởng có thể là từ tlu-trâu thành ra *chau để cho ra dạng **chầu** BK bây giờ và nhập ngược lại vào tiếng Việt để thành **Sứ**.